

RUIMTELIJKE ORDENING IN PERSPECTIEF

Verslag Breed Beraad gehouden op 30 & 31 mei 2008

Drs. J.W. Custers

INHOUD

VERSLAG	4
DEELNEMERS	14
AGENDA	16
ENKELE GEGEVENS OVER HET FORUM VOOR STEDELIJKE VERNIEUWING	19
BESTUUR	23

VERSLAG

Op naar het grote verhaal van de ruimtelijke ordening

De ruimtelijke ordening in Nederland heeft behoefte aan een nieuw, overkoepelend groot verhaal over waar het met de ruimtelijke inrichting van Nederland in hoofdlijnen naar toe moet. Omdat dit verhaal ontbreekt, spelen ruimtelijke ordenaars geen grote rol meer in de ruimtelijke interventies in ons land. Die rol wordt steeds meer overgenomen door mensen uit andere disciplines zoals economie en sociologie. De ruimtelijke ordening is daardoor 'gedegradeerd' tot probleemoplosser. Deze conclusie viel te beluisteren tijdens het Breed Beraad van het Forum voor Stedelijke Vernieuwing over de ruimtelijke ordening op 30 en 31 mei in Zeist. De deelnemers, voor het merendeel planologen, brachten ook nuanceringen aan. Zo speelt het probleem van een responsieve in plaats van een proactieve ruimtelijke ordening vooral op rijksniveau. Op lokaal en regionaal niveau en in het bedrijfsleven zijn wel voorbeelden te vinden van inspirerende ruimtelijke interventies. Dit deed aan het pleidooi voor een nieuw verhaal echter niets af. In dat verhaal moet wel sprake zijn van selectiviteit. Met de generieke praktijk van de verdelende rechtvaardigheid, die het nationale beleid momenteel kenmerkt, moet nu maar eens worden afgerekend. En het verhaal moet zich niet beperken tot louter een visionair ontwerp. Er moet een slimme koppeling worden gelegd met organisatie en geld, zodat het verhaal niet blijft steken in mooie voornemens alleen.

Actuele vragen

Wat is er aan de hand met de ruimtelijke ordening in Nederland en hoe moeten we de stand van zaken beoordelen? Welke ontwikkelingsperspectieven dienen zich aan en wie moet die realiseren? Deze vragen stonden centraal tijdens het Breed Beraad van de Stichting Forum voor Stedelijke Vernieuwing op 30 en 31 mei in Zeist. Het zijn actuele vragen nu de laatste tijd steeds meer kritische berichten verschijnen dat het met de ruimtelijke ordening in Nederland slecht is gesteld.

Eén van de criticasters is Zef Hemel. In het vakblad Stedebouw & Ruimtelijke Ordening schreef hij in 2007 dat de ruimtelijke ordening in Nederland technocratisch is geworden. Om de discussie tijdens het Beraad op scherp te zetten, herhaalde hij aan het begin van de bijeenkomst nog eens zijn grieven. 'Ik voel bij ruimtelijke ordenaars weinig nieuwsgierigheid meer naar de toekomst. Illustratief vond ik de Ruimtelijke Agenda in de Volkskrant. Die kenmerkte zich door een bijna hopeloze zoektocht naar iets dat ons misschien opwindt. Het lijkt moeilijk te zijn om nog een interessante toekomstopgave te bedenken.' Volgens Hemel was dit in het verleden anders. 'De ruimtelijke ordening is opgekomen na de Tweede Wereldoorlog. Er lag toen met de wederopbouw van Nederland een geweldige opgave. Later kwamen de vooruitzichten op een bevolkingsgroei naar twintig miljoen Nederlanders in 2000. Dat gaf een enorme schwing aan ons vakgebied; voor planologen was het een Walhalla. Nu zie ik vooral verstarring.'

Behoeft aan een nieuw toekomstbeeld

Hemel plaatste kanttekeningen bij het vermeende succes van de ruimtelijke ordening van de laatste zestig jaar, dat vooral was gebaseerd op het principe van de gebundelde deconcentratie. 'Er is daardoor, heel bewust gepland, een imposant stedelijk veld ontstaan, dat zich uitstrekt tot in Lille en het Ruhrgebied. Een veld waarin iedereen in een nederzetting met een menselijke schaal woont, met de illusie van behoud van het landschap. Inmiddels blijkt dat dat grote nadelen heeft gehad, waardoor ik me nu afvraag of we niet op de verkeerde paarden hebben gewed en of we niet de bakens rigoreus moeten verzetten.'

Wat zijn die nadelen volgens Hemel?

- door de spreiding van de verstedelijking is een enorme verkeerscongestie ontstaan. Intussen is het openbaar vervoer door diezelfde spreiding moeilijk te regelen. 'We bedrijven al vijftig jaar benzineplanologie. De infrastructuur is niet aan te slepen, maar dat hebben we echt zelf gedaan';
- sluipenderwijs, maar heel snel, begint het steeds rommeliger te worden in het stedelijk veld. 'Iedereen voelt het, maar het is, gegeven de stedelijke fragmentatie, niet te stuiten';
- het stedelijk stelsel is niet robuust genoeg en creëert onvoldoende draagvlak voor het behoud van de topvoorzieningen. 'De wereldtop houden we hier bij elkaar met subsidies. Neem het Concertgebouworkest. De salarissen liggen op de helft van die in Wenen en Berlijn. Het orkest moet de wereld rondreizen om zich te bedruipen. Het kost dus enorm veel moeite om zo'n orkest in Amsterdam in stand te houden. Dat heeft te maken met de manier waarop wij het stedelijk veld hebben ingericht. Daarom zakt de Randstad nu weg';
- de ketens domineren in de winkelstraten. Welke stad je ook binnenkomt, het is overal hetzelfde. De steden zijn te klein en hebben daardoor te weinig smool;
- de bewust gespreide verstedelijking werkt de nare, intolerante sfeer van de afgelopen jaren in de hand, aldus Hemel. 'Er is een weinig open houding naar de wereld. Iedereen zit in zijn eigen stadje en heeft

weinig contact met de buitenwereld. Zo ontstaat een zeurderige sfeer, waaraan planologen medeschuldig zijn’.

Hemel concludeerde dat Nederland niet meer veerkrachtig is en niet opgewassen tegen de globalisering. ‘We zijn niet meer bestand tegen de tijd en moeten daarom na zestig jaar afstand nemen van het planologisch paradigma van de gebundelde deconcentratie. Ingenieur Le Cosquino de Bussy had dus gelijk. In zijn minderheidsnota van 1958 keerde deze topambtenaar van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat zich tegen de uiteengelegde Randstad en pleitte hij, gemotiveerd, voor stedelijke concentratie en grootstedelijkheid in het westen van Nederland. Een vooruitziende blik. We moeten de bakens dus verzetten. Er is een enorme behoefte aan een nieuw kosmopolitisch toekomstbeeld, dat multicultureel is, spannend, dwars, inspirerend en open naar de wereld. Het is tijd voor iets nieuws. Weg met de technocratie!’

Sekte

Rob van Engelsdorp Gastelaars voerde voor de planologen van tegenwoordig verzachtende omstandigheden aan. Hij stelde dat ruimtelijke ordening per definitie nooit meer is geweest dan het op allerlei manieren coördineren van en afwegingen maken tussen verschillende andere belangen. ‘Dat er los hiervan nog eigen ruimtelijke ordeningsideeën zouden bestaan, lijkt me wartaal.’

Volgens Gastelaars wordt de ruimtelijke ordening in Nederland steeds complexer door de toename van het aantal af te wegen belangen. ‘In de Eerste en Tweede Nota was economie nog de enige waarde met een ordenende betekenis. Sociale problemen zouden door de economie worden opgelost. Later is het sociale een aparte ordenende waarde geworden. Weer later volgde de ecologie en nu worden ook cultuur en identiteit belangrijke ordeningsprincipes. Al die waardes en principes zijn onafhankelijk van elkaar en niet tot elkaar te herleiden. Planologen en ruimtelijke ordenaars zijn te veel van dit probleem weggevlucht. Ze worden daardoor niet meer uitgenodigd bij de discussies op ruimtelijk orderingsgebied. Terwijl de ruimtelijke ordening steeds belangrijker wordt, zijn de ruimtelijke ordenaars uit het debat getrapt. Andere bemoeials hebben het overgenomen. Zo wordt het debat over de internationale concurrentiepositie door economen gevoerd. Planologen zijn daardoor in toenemende mate aan zichzelf overgelaten.’

Deze verzachtende omstandigheden ten spijt erkende Gastelaars dat de lol in het inhoudelijk maken van ruimtelijk plannen blijkbaar verdwenen is. ‘De nota’s van middelgrote steden zeggen allemaal hetzelfde. Ze willen allemaal compacte steden zijn met gemengde wijken. Waarom? Ik lees nergens een toelichting. Er worden nog steeds overal verouderde ideaalbeelden van de stad gehanteerd. Nergens wordt echt gekozen.’ Gastelaars uitte zijn frustraties over de deelname aan de commissie die de gelden verdeelde van het BIRK (Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit. In plaats van de gelden geconcentreerd in te zetten op één of enkele stedelijke centra, wilden de vertegenwoordigers van het rijk in de commissie een verdeling over alle centra. ‘Iedereen krijgt een fooi, zodat alle steden hetzelfde blijven. Zo handhaven we de verouderde beelden en wordt er niet gekozen.’

Gastelaars concludeerde dan ook dat het inhoudelijk debat in de ruimtelijke ordening is verdwenen. ‘De ruimtelijke ordenaars hebben zich laten wegdrücken en zijn te bescheiden. De club is gemarginaliseerd omdat het onderwerp belangrijk is geworden en de ruimtelijke ordenaars daar geen rol in spelen. Nederland verrommelt en verstedelijkt als een gek, maar de planologen doen geen verbeterende poging zich in het debat te mengen en hun idealen bij te schaven. Ze zijn niet bezig met discussiëren over hoe je een metropool maakt met vier of vijf miljoen inwoners, maar met de eigen club. De ruimtelijke ordenaars krijgen zo langzamerhand kenmerken van een sekte.’

Niet terug willen naar heroïsche tijden

Deze twee prikkelende inleidingen vroegen om een reactie. ‘Het zou mentale zelfmoord zijn om hier te verkondigen dat het fantastisch gaat met de ruimtelijke ordening’, reageerde een vertegenwoordiger van het ministerie van VROM. ‘Ik zou zeggen dat we minimaal in verwarring zijn en maximaal in transitie. De ruimtelijke ordening heeft sterk behoefte aan een nieuw verhaal, zodat ze niet alleen maar hoeft te reageren, maar ook leidend kan zijn in de discussie. Want de ruimtelijke ordening gaat nu te veel over de incidenten van vandaag. Kijk naar bestemmingsplannen en structuurplannen. Ze hebben geen sturende werking meer, maar zijn slechts documenten om te ordenen wat er al is. We moeten dus toe naar een sturingsgedachte die ruimte maakt. Het verhaal dus van overmorgen.’ En dat verhaal ontbreekt, viel tijdens het Breed Beraad diverse malen te beluisteren. Er werden ook voorbeelden genoemd. Zo wees een deelnemer op de catalogus met projecten in de ruimtelijke agenda voor de Zuidvleugel in de Randstad. ‘Waar is de argumentatie waarom

al die projecten moeten worden uitgevoerd? Als die ontbreekt, zijn we bezig een heel complexe planning te bedrijven zonder een duidelijke structuur.'

Een andere deelnemer stelde dat de geschiedenis van de ruimtelijke ordening anders moet worden beoordeeld dan Hemel en Gastelaars in hun inleiding deden. 'De eerbied voor de heroïsche geschiedenis uit de jaren vijftig tot en met zeventig ligt als een loden last om onze nek. Die jaren waren voor de ruimtelijke ordening echter niet normaal, maar zeer uitzonderlijk. Er was een grote wederopbouwopgave waar iedereen achter stond. Er was een enorme woningbouwopgave, waarop de ruimtelijke ordening meelifte. En er was een opgave op het platteland, waar de landbouwproductie enorm omhoog moest. Deze opgaves vertegenwoordigden niet de normale toestand in de ruimtelijke ordening. De huidige situatie is veel normaler. Als we dit erkennen, raken we ons crisisgevoel kwijt. We moeten dus af van de overdreven eerbied voor die jaren, wat overigens niet betekent dat er niks mis zou zijn met de ruimtelijke ordening. We hebben tegenwoordig geen positieve beelden meer over hoe we moeten verstedelijken na de Vinx-periode. In de ruimtelijke ordening wordt er daarom vooral negatief gepland: we definiëren vooral wat niet moet, waar je niet moet verstedelijken. Maar waar het wel moet, weten we niet. Daardoor ontstaat verrommeling in de gebieden waar geen verboden heersen. De belangrijkste opgave in de ruimtelijke ordening is nu het herstellen van de band met de stedenbouw, zodat er positievere beelden kunnen ontstaan over hoe we moeten verstedelijken. De stedenbouwkundige discussies vinden nu op een veel te laag schaalniveau plaats.'

Weer een andere aanwezige maakte een verschil tussen de ruimtelijke ordening op lokaal en regionaal niveau en die op nationaal niveau. 'De laatste ontbreekt volledig. Er is geen nationale ruimtelijke politiek meer. Intussen floreert de ruimtelijke ordening in de particuliere sector, de regio's en de gemeenten. Het probleem van de nationale ruimtelijke ordening is niet de technocratie, maar de te grote afstand tot de praktijk.' 'En dat komt dus omdat de nationale politiek in het huidige meerpartijstelsel niet meer in staat is grote ideeën te genereren', werd toegevoegd. 'Daardoor lost de ruimtelijke ordening slechts problemen op, in plaats van een visie te genereren.' Een ander stelde dat het ook de ruimtelijke ordenaars zelf zijn die het grote verhaal niet weten te vertellen. 'De planologen zijn het niet eens over wat er nu precies aan de hand is, waarom en hoe het anders moet. Dan wordt het ook moeilijk te formuleren wat nodig is. Bovendien ontbreekt er duidelijk een gevoel van urgentie. En de discussie is niet precies genoeg. De focus ligt te veel op de Randstad en van de noodzakelijke uitwisseling tussen wetenschappers en ruimtelijke ordenaars komt op rijksniveau weinig terecht. Er is dus grote behoefte aan een goed inhoudelijk debat over wat in de ruimtelijke ordening precies nodig is.'

Nog een kritisch geluid over de stand van de ruimtelijke ordening. 'Die is overgejuridificeerd geworden, hetgeen niet overeenkomt met wat de makers van de Wet ruimtelijke ordening voor ogen stond', werd gesteld. 'De regels zijn ook niet adequaat genoeg voor wat ons de komende jaren te wachten staat. Ze koppelen de financiën niet met de inhoudelijke doelstellingen. Veel plannen zijn niet financieel geoormerkt, waardoor ze mensen op het verkeerde been zetten. In ruimtelijke plannen zouden daarom aan het programma veel duidelijker geld en instrumentarium moeten worden gekoppeld. Dat wil niet zeggen dat er nu niks aan ruimtelijke ordening gebeurt. Wat gebeurt, gebeurt gewoon, op een spontane manier. Nederland staat ruimtelijk immers niet stil. Maak partijen daar meer verantwoordelijk voor, dan is er ook geen zware ruimtelijke ordening meer nodig.'

In reactie op dit geluid stelde een deelnemer dat de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening juist een redelijk vormvrij instrument introduceert, namelijk de structuurvisie. Een lichte juridische constructie die door de aanknopingspunten die ze biedt voor het verhalen van kosten ook een financiële onderbouwing van plannen mogelijk kan maken.

Tobberige toon

Een tussenanalyse van een der deelnemers aan het debat: 'Uw biotoop heeft een topperige toon. De succesvolle alledaagse planologische praktijk wordt niet waargenomen door het publiek. En op nationaal niveau wordt u geconfronteerd met andere disciplines, die met de ruimtelijke interventies aan de haal gaan. U heeft dus uw publieke mandaat van vroeger verloren. Dat duidt ook op een zekere mate van zelfoverschatting. Het stedelijk veld geschapen door planologen? Nee, het is geschapen door mensen. Uw topperige toon duidt misschien ook op isolatie. Laat u de buitenstaanders wel toe in uw biotoop? U wijst ook op het ontbreken van een groot verhaal. Dat probleem is niet beperkt tot alleen de planologen. Er is in de politiek een patstelling ontstaan tussen de globaliseerders en de behoudzuchtigen. Het grote verhaal

ontbreekt daardoor overal. Ook de transformatie van de verzorgingsstaat loopt niet. Er moet een algemeen verhaal komen dat duidelijk maakt dat het investeren in een globaliseringsbestendige toekomst verliezers oplevert. De politiek weet het electoraat niet duidelijk te maken dat we offers moeten brengen voor een betere toekomst. Daar moeten allerlei groepen aan bijdragen, ook u. Aan de planologen dus de taak relaties te leggen met soortgelijke transformatieprocessen in andere disciplines. U moet dus op zoek naar een nieuw publiek, een nieuwe agenda en nieuwe opdrachtgevers, bijvoorbeeld in Europa of bij private partijen.'

Er kwam ook tegengas tegen de kritische geluiden over de huidige ruimtelijke ordening. Een deelnemer trok een internationale vergelijking tussen stedelijke delta's en mononucleaire metropolen. 'Dan constateer ik dat in de Rijn-Maas-Scheldedelta 22 hoofdkantoren zitten van multinationals. Dat is minder dan de vijftig in Tokyo, maar meer dan in Parijs, Londen en New York. Kijk je naar de bijdrage van gebieden aan het Bruto Nationaal Product, dan is dat hoger in de delta's dan in de mononucleaire metropolen. Moet je dan op zo'n metropool koersen? Ik denk het niet. Ik denk eerder dat planologen zich anders moeten oriënteren. Het zou interessant zijn met grote partijen in de particuliere sector, als Shell en Fortis, na te denken over de Randstad. En op lokaal en regionaal niveau zie ik veel kansen in cross overs met bijvoorbeeld scholen, welzijnsinstellingen en ziekenhuizen. Die partijen weten vaak beter wat ze willen dan de overheid. Ik pleit dus voor een andere oriëntatie.' Ook andere deelnemers stelden dat planologen een ander podium moeten zoeken. 'Als de ruimtelijke ordenaars niet meer in staat zijn om sociaal-economische structuurplannen te formuleren, moeten ze zich verbinden met mensen die dat momenteel wel doen. Planologen organiseren dat niet voor zichzelf door voor de muziek uit te lopen maar door coalities te sluiten met andere partijen, ook buiten de overheid. Al blijft de politiek wel nodig om geld te krijgen.'

Anderen wezen op het feit dat er wel degelijke succesvolle interventies zijn op ruimtelijk ordeningsgebied, met name daar waar planologische ingrepen worden vergezeld van een goede organisatie en financiering. Geen reden dus tot somberen. En met de klimaatverandering, krimp en energiepolitiek zijn er impulsen genoeg voor een nieuwe proactieve rol van de ruimtelijke ordenaars.

En het grote verhaal?

Maar wat moet dan het grote verhaal zijn, als de optelsom van kleine verhalen in de Randstad blijkbaar succesvoller is dan het grote verhaal van één metropool? Zo'n groot verhaal is zeker nog te maken in de Noordvleugel in de Randstad, stelde een deelnemer. Dit gebied heeft nog structuur en helderheid en de mobiliteitsproblemen zijn er nog oplosbaar. 'Van Eesteren heeft er ooit een plan voor gemaakt waarin een bescheiden verstedelijking, groen en mobiliteit bijeen zijn gebracht, met veel ruimtelijke flexibiliteit. Dat zou dan het verhaal zijn: een verhaal van samenhang en structuur waar je een lange tijd mee vooruit kunt.'

Het grote verhaal komt niet, voorspelde een aanwezige. 'En wie moet het vertellen? De minister-president met zijn VOC-mentaliteit en de vlucht vooruit naar eilanden in zee? Doe dan maar niet. Het nationale ruimtelijke beleid is de afgelopen decennia best succesvol geweest. Zelfs de Vinex-operatie is als beleidsexercitie redelijk succesvol. Er kan in het nationale beleid wel een tikje bij, door zeer selectief en scherp te formuleren wat nationaal gezien belangrijk. Daarop moeten dan de investeringen en de organisatie worden gericht. Mijn beeld is dus niet zo pessimistisch. Lokale en regionale bestuurders zijn allemaal bezig met de kleine zorgen van de mensen en met de opgave van morgen. Dat moeten ze vooral blijven doen. De grote doorbraken en verhalen komen dan niet meer van de bestuurders of de planologen, maar van ontwerpers à la Riek Bakker. Waar ik het wel mee eens ben, is de analyse van Gastelaars dat de ruimtelijke ordenaars verzuimd hebben een coalitie aan te gaan met de generalisten in de politiek. Daardoor zijn ze niet bestand tegen de meteorietinslagen van de specialisten en de sectorale ingrepen, en tegen de monstercoalities van de vernieuwers.'

En is dat grote nationale verhaal wel nodig, vroeg een andere deelnemer zich af. 'De verstedelijking in Nederland hebben we altijd wel redelijk goed kunnen regelen. Dat is in de regel een regionale opgave. Waar het moeilijker wordt, is bij het beperkte aantal nationale structuren die tussen en boven de regio's spelen. Die structuren zijn er wel, maar we doen er niks mee. De natte as van de Biesbosch naar Schiermonnikoog zou bijvoorbeeld een cruciale rol kunnen spelen als ecologische verbindingszone, maar er wordt bij regio's en Rijk geen enkele planningsexercitie ondernomen om de as te maken. We zijn dus niet in staat te denken in structuren op bovenregionaal niveau en daar gevolgen aan te geven. We doen dus eigenlijk ons werk niet goed.'

Klopt, stelde een andere deelnemer. 'Waarom moeten planologen een groot verhaal houden? Ze moeten in de eerste plaats belangen verbinden. Blijf bij je leest, verbind en eis doorbraken van de politiek. In dat licht bezien is het treurig dat in de planologie-opleidingen zo weinig aandacht wordt besteed aan bijvoorbeeld het gebiedsgericht werken. Dat is bij uitstek geschikt om belangen aan elkaar te verbinden.'

Helemaal mee eens, zo sloot iemand aan op de vorige twee opmerkingen. 'Ik vind inderdaad dat planologen hun werk beter moeten doen. Juist meer technocratie dus. Ga de dingen waar je mee bezig bent, nu gewoon eens doen. En hang geen grote verhalen op, want als je buiten het veld staat, word je daarmee weggelachen. Zoek het dus in kleinere verhalen en differentieer. Maar neem ook het grote verhaal weer eens serieus. De nationale ruimtelijke politiek heeft een geweldige traditie met de Nota's ruimtelijke ordening. Ik hoop dat er weer een nieuwe komt en dat de sector het dan serieus neemt. En zoek sterkere verbindingen met de praktijk. Denk meer uit middelen en mogelijkheden dan uit het grote verhaal. Om een groot verhaal te kunnen brengen, moeten ruimtelijke ordenaars zich eerst weer een positie in de arena verwerven. Dat doen ze door meer kennis te nemen van de praktijk.'

Doe alle twee: het grote verhaal en werken vanuit middelen en mogelijkheden, werd gereageerd. 'En je moet organiseren dat het grote verhaal uit de samenleving komt, niet uit de politiek.' 'Ook de politiek heeft daar een rol in te spelen', aldus een reactie. 'Waarom moet Gouda zelf besluiten tot hoever ze onder NAP mag bouwen? De nationale overheid moet daar normen over stellen.'

Voorbeelden van verhalen die uit de samenleving komen, zijn te vinden in Amsterdam en de provincie Noord-Holland. Zef Hemel ging als adjunct-directeur van de Dienst Ruimtelijke Ordening vier jaar geleden in kleine zaaltjes met mensen aan de slag om na te denken over waar het met de stad Amsterdam naar toe moet. 'Het gaat niet om een meeslepend verhaal, maar om processen, om het meekrijgen van mensen. Mensen willen altijd bijdragen aan iets. Bied ze dus iets aan waaraan ze hun bijdrage kunnen leveren. Dat doe je niet door met plannen of boekjes te komen, maar door met ze te gaan praten en dan van zaaltje naar zaaltje te trekken. In Amsterdam begon daardoor iets te groeien en werden steeds meer partijen wakker. De Kamer van Koophandel ging meedoen, alle stadsdelen en diensten idem dito. Het is dus eigenlijk heel simpel. Iedereen wil bijdragen en planologen moeten dat faciliteren. Als je dat doet, heb je succes en kan het alleen maar groeien. Zoiets kan iedereen doen: een stad, maar ook de provincie of het Rijk.'

De provincie Noord-Holland heeft de werkwijze inderdaad opgepakt. Ter voorbereiding op het opstellen van een nieuwe structuurvisie trekt de provincie dagelijks met de bus door Noord-Holland, om burgers te vragen na te denken over de toekomst van de provincie.

Dag 2: wat wordt de nieuwe agenda van de ruimtelijke ordening?

Hans Alders, voorzitter van het Breed Beraad, vatte aan het begin van de tweede dag de bevindingen van de vorige dag nog eens samen. Twee belangrijke conclusies:

- er zijn tal van goede ontwikkelingen in de ruimtelijke ordening op lokaal en regionaal niveau;
- op nationaal niveau ontbreekt daarentegen richting. Ook is er weinig afstemming met de ontwikkelingen in Europa. Er is dus dringend behoefte aan een nieuwe nationale agenda, maar hoe moet die er uit zien?

Alders maakte ook duidelijk dat de ruimtelijke ordening als gevolg van de globalisering steeds ingewikkelder wordt. Als voorbeeld noemde hij de ontwikkelingen op de Zuidas, waar wordt geprobeerd een Central Business District van hoogwaardig niveau te vestigen, met tal van hoofdkantoren van multinationals. Dit is tot nu toe vervat in een lange termijnplan met een ingewikkelde pps-constructie. De ontwikkeling van de Zuidas is ooit geïnitieerd door de komst van het hoofdkantoor van de ABN AMRO. Deze bank werd vervolgens overgenomen en gesplitst. Met de wereldkredietcrisis willen de eigenaren de werkgelegenheid in de oude ABN AMRO versneld afbreken. 'Zo'n kaalslag heeft effecten op de Zuidas, maar dat was nooit te voorzien geweest', aldus Alders. 'Bedrijvigheid wordt in toenemende mate portable. Dat is een extra complicatie voor de ruimtelijke ordening. Kun je nog wel gedetailleerd plannen maken met bedrijven die er morgen misschien niet meer zijn? In zo'n complexe omgeving moeten ruimtelijke plannen responsiever en flexibeler worden, zodat ze kunnen worden opgedeeld in kleinere plannetjes. Het model op de Zuidas is daar niet op toegesneden. Is de manier waarop wij ruimtelijke ordening bedrijven dus wel voldoende toegerust op de internationalisering?'

Dit geluid van Alders werd genuanceerd. Zo portable zijn sommige sectoren niet, werd gesteld. De haven van Rotterdam is dat bijvoorbeeld niet. Dat die niet goed voorsorteert op de toekomst, heeft weinig te maken met gebrek aan flexibiliteit. Veel meer komt het door de inzet op kwantiteit in plaats van kwaliteit. 'Het

havenbedrijf richt zich op het maximaliseren van de gronduitgifte en de havengelden. Hoe meer schepen, hoe meer grond kan worden uitgegeven. Het bedrijf stuurt totaal niet op kwaliteit, vanuit het oogpunt om bijvoorbeeld een duurzame milieuhaven te worden.'

Een tweede nuancering. Dat het met de Zuidas zo moeilijk gaat, komt ook omdat het te veel een lokaal project blijft. 'Akkoord dus dat het flexibeler moet, maar zo'n ambitieus project vraagt om forse investeringen van hogere overheden. Maar waar is het Rijk op de Zuidas? Ze speelt geen rol, waardoor het risico bestaat dat de Zuidas een soort Diemen 2 wordt. De overheid zou de investeringen in de infrastructuur op zich moeten nemen. En anders moet ze daarvoor Europese fondsen aanboren. De Zuidas is feitelijk een proefproject waarmee Europa kan concurreren met Azië. Er is dus een Europees belang mee gemoeid. Het mag daarom niet leunen op alleen private partijen. Maar minister Zalm wilde de bijdrage aan Europa verlagen en heeft daarom voor de Zuidas geen beroep willen doen op Europese fondsen. Er is bij Europa voor 670 miljard aan plannen ingediend, waarvan de Europese Gemeenschap een kwart betaalt. Alle landen hebben plannen ingediend, alleen Nederland niet. Er wordt in Nederland dus niet voorgesorteerd op de internationale platforms die er zijn. De ruimtelijke ordening zou in dat schakelen naar de hogere schaalniveaus het voortouw kunnen nemen.'

Een derde nuancering: waarom is het zo erg niet voorbereid te zijn op de toekomst en Europa? Kijk naar de landbouw, werd gesteld. 'Vele jaren lang lezen we rapporten over de teruggang van de landbouw, er komt voedselschaarste en het gaat weer heel goed met de boeren. Veel ontwikkelingen zijn dus niet te voorspellen. Met andere woorden: de ruimtelijke ordening kan de werkelijkheid niet meer beïnvloeden met langlopende plannen. Ze moet veel wendbaarder worden, meer op deelinterventies werken en zich richten op de plekken die er toe doen.'

Transnationaal of niet?

Tijdens het Breed Beraad hielden enkele deelnemers een pleidooi voor een bredere blik in de ruimtelijke ordening: planologen moeten meer kijken naar de ontwikkelingen buiten Nederland, in het bredere Europese achterland. Welke nieuwe stedelijke netwerken komen op in Oost-Europa en hoe speel je daar op in? Welke infrastructuur, bedrijventerreinen en luchthavens liggen vlak buiten de grenzen? Welke ontwikkelingen zijn er op het gebied van natuur en landschap op de schaal van Noordwest-Europa? Welke ontwikkelingen zijn er op Europees niveau in de landbouw en in bijvoorbeeld vervoersstromen? Welke ontwikkelingen zijn er in de havens? Een deelnemer pleitte in dit verband voor het opnemen van Noordrijn Westfalen in de Benelux. Is de Randstad met zes miljoen inwoners, om echt positie in te nemen, niet een te klein gebied? Moet je dan niet kijken naar de hele Eurodelta, waar 33 miljoen mensen wonen? Moet er op het niveau van de delta niet een multi-airport systeem komen waarin Schiphol samenwerkt met Düsseldorf en Charleroi? Dan zou Schiphol zich kunnen concentreren op kwaliteit in plaats van groei. Maar misschien moet je nog wel verder kijken dan Noordrijn Westfalen, stelde een deelnemer. 'De meeste stromen in Europa gaan verder.'

Hoezo die fixatie op onbegrensde territoria, werd tegengeworpen. 'Ik zie in Amsterdam niet welke relaties er zijn met bijvoorbeeld Noordrijn Westfalen.' En: 'Is het niet gewoon zo dat elk vraagstuk zich op een ander niveau afspeelt?' 'Oké, maar er is wel een schaalniveau waarbinnen nog face to face contact mogelijk is, met inbegrip van het gebruik van de HSL. Je moet dus kijken naar welke structuren op welke niveaus moeten worden aangepakt. Voor welke thema's moet je naar het transnationaal niveau?'

Er werden ook kanttekeningen geplaatst bij deze territoriale vlucht naar voren. 'Is dat dan het grote verhaal waarnaar we op zoek zijn? Nee, we moeten het zoeken in de kwaliteit van het doormodderen. Alles wat we doen, moeten we zo goed mogelijk doen. Het grote verhaal is dan kwaliteit en die kwaliteit krijg je niet door territoriale vergroting. Het bouwen van visionaire plannen is geen goede respons op het electoraal ongenoegen.'

Het is ook niet nodig om je ruimtelijk territorium te vergroten, stelde weer een andere deelnemer. 'Ook zonder grote samenwerkingsverbanden en territoriale fantasieën kun je posities innemen, inspelen op economische ontwikkelingen en het spel winnen.'

Differentiatie van programma's

Er is dus een differentiatie van programma's nodig, zo viel enkele malen te beluisteren. 'Niet alle dingen komen van buiten', stelde iemand. 'Veel van wat wij doen, gebeurt gewoon in Nederland, op lokaal en regionaal niveau. Dat heeft weinig van doen met Europese ontwikkelingen. De ruimtelijke ordening moet dus

uiteenlopende programma's faciliteren en bij elkaar brengen: enerzijds moet ze vooruitlopen in grote, strategische programma's, anderzijds moet ze zich richten op kleine programma's. Het opdrachtgeverschap is dus heel divers.' 'Het uitbreiden van het territorium is dus geen goed idee', werd toegevoegd. 'Voor elk vraagstuk is de schaal anders. Het is een veel robuustere strategie om in elke afzonderlijke sector een eigen internationale structuur te zoeken.'

Een andere deelnemer sloot aan op deze differentiatie van programma's en opgaven. Hij gaf een voorbeeld van een lokaal of regionaal programma: 'het is van groot belang goed opgeleide jongeren vast te houden in de stedelijke milieus. Zij moeten het prettig vinden in een stad en in Nederland te blijven. Voorbeeld van een nationaal programma is Schiphol. We moeten de groei van de luchthaven faciliteren, maar daar zijn we niet op geëquipeerd. De Zuidas is een ander voorbeeld van een nationaal programma.'

Oftewel: doormodderen is belangrijk, maar ook het strategisch investeren op lange termijn. Het is dan zaak de agenda voor de komende jaren te bedenken, waarop dan door het bij elkaar brengen van sectorale plannen moet worden voorgesorteerd. Dus - het kwam opnieuw terug in de discussie - is er toch een groot verhaal nodig, een thema waaraan gedurende een lange tijd via strategische interventies wordt gewerkt. Zonder zo'n verhaal bestaat de kans dat het ruimtelijke orderingsbeleid bij elk nieuw kabinet verandert. En dat verhaal ontbreekt dus, zo werd ook op de tweede dag van het Breed Beraad meerdere malen gesteld. In de vierde Nota werd nog het grote verhaal van de mainports geïntroduceerd, maar dat wordt niet krachtig voortgezet. En in de Nota Ruimte is het sleutelwoord decentralisatie.

Er werd nog doorgepraat over het eerder aangehaalde inzetten op kwaliteit, als mogelijke grote verhaal. Het lijkt geen slechte strategie, werd gesteld. 'Hoezo zou Europa moeten concurreren op lonen? Juist niet, concurrer op kwaliteit. De lonen moeten niet omlaag. Zorg dat ze omhoog gaan.'

Het inzetten op kwaliteit is wel sectoraal gedreven. Het gaat dan om bijvoorbeeld de kwaliteit van onderwijs of de woningmarkt. De kwaliteit komt niet in de eerste plaats via de ruimtelijke ordening. Die moet vooral voorwaarden scheppen voor flexibiliteit. De kwaliteit zit wel degelijk ook in de ruimtelijke ordening, werd tegengeworpen. 'Het zit in de diversiteit van de steden. En in het feit dat buitenlanders het aantrekkelijk vinden dat je hier op je fiets binnen vijftien minuten in het groen kunt zijn. Helaas ligt daar geen ruggengraat onder van een goede infrastructuur en een goed stelsel van openbaar vervoer. Het is dus van belang goed te kijken waarin precies die kwaliteit zit van een gebied. Waarom komt het hoofdkantoor van Google niet naar Nederland? Waar zit dat in? In welke sectoren ontbreekt dan de kwaliteit?'

Constance structuren

Wat betekent dit nu voor het ruimtelijke orderingsbeleid van het Rijk? Waar moet dit beleid zich op richten? Op sectoren die het goed doen en daarop voortborduren, dus een soort go with the flow? Door op uitvoeringsniveau op concrete actiepunten te werken aan sterke coalities?

Nee, stelde een deelnemer. Dan blijf je het in projecten zien en als die zich niet verbinden met het grote verhaal, zakt het snel weg. Deze deelnemer verwees naar de grote successen van de planologie in sommige buitenlandse steden. 'In Londen is de ruimtelijke ordening een jaar of acht geleden opnieuw uitgevonden. De planologen hebben strategieën uitgestippeld waarbij alle sectoren zich hebben aangesloten. Dat maakt de planning wel heel complex, maar het genereert succes. De planologen hadden vroeger een minderwaardigheidscomplex, maar blijken nu veel meer te kunnen dan ze denken. Londen is daardoor inmiddels één van de meest toekomstbestendige steden van de wereld. Waarom dat is gelukt? Omdat er een serieuze intentie is om de stad opnieuw te positioneren. Omdat er een ambitie is de stad te laten groeien, focus tot stand te brengen en projecten met elkaar te verbinden. Omdat er de intentie is klassieke planning te bedrijven en de ruimtelijke ordening een plek te geven. En omdat er ook een urgentiegevoel is om in actie te komen. De stad zat vast. Ander voorbeeld is New York. Het laatste plan voor die stad dateerde van 1969. Twee jaar geleden hebben de planologen een geweldige spurt ingezet. Nu ligt er een ambitieus integraal plan voor de hele metropool waar de bevolking achter staat. Een republikeinse burgemeester richt zich op duurzaamheid en weet de gemeenteraad achter het rekening rijden te scharen. Madrid dat een geweldig metrosysteem bouwt. Zürich en Kopenhagen die hun luchthavens herpositioneren en strategische verbindingen leggen tussen de stad en de luchthaven. Dat soort zaken kunnen ook in Nederland gebeuren. De Zuidas wordt straks heel anders dan we vijf jaar geleden dachten. Hoe sluit dit gebied aan op Schiphol en Amsterdam? Daarover moet je een verhaal hebben. Conclusie: het kan dus wel. Bouw een ambitieus verhaal en neem de leiding. Besef dat je kunt verbinden. Niet door ontwerpers vrijelijk schetsen te laten maken, maar door een inspirerend toekomstverhaal te presenteren.'

Dit is een stedelijk verhaal, werd gereageerd. 'Ken je deze verhalen ook op nationaal niveau? Daar is de situatie anders en heb je andere verhalen nodig. De essentie van verhalen vertellen is dat je daarvoor de positie hebt en dat er een gehoor is dat luistert. Het verhaal moet aansluiten op wat de wereld om je heen beweegt.'

En het is ook niet zo dat als je maar tien jaar ergens je schouders onder zet, het wel lukt, stelde een andere deelnemer. 'Welke steden profileren zich het sterkst op zaken als onderwijs en de woningmarkt? Dat zijn al tien eeuwen dezelfde steden, daar verandert niks aan. Er is dus een enorme stabiliteit in de topcentra in de wereld op het gebied van cultuur en handel. Wat is dan het lokale verankeringpunt dat dat veroorzaakt? Blijkbaar zijn onderwijs en de woningmarkt stabiele factoren die ervoor zorgen dat het maar niet wil verschuiven. Zo is ook de Zuidas het zoveelste project dat op dezelfde plek in Nederland plaatsvindt. De constantheid van structuren is dus veel groter dan wat jullie suggereren. Het is de structurele taak van de ruimtelijke ordening dat te faciliteren. Dat gebeurt in Nederland niet. Elke stad werkt hier aan de kenniseconomie en dat zitten we allemaal te subsidiëren. Het zijn al eeuwenlang dezelfde steden waar je in de kenniseconomie moet investeren. Verwacht dus niet te veel van elan en een groot verhaal. Doe je dat in de verkeerde stad, dan werkt het niet.'

Niet willen kiezen

Het probleem is dus dat er in Nederland blijkbaar een onvermogen bestaat om prioriteiten te stellen die boven de electorale cyclus uitstijgen. Daardoor vindt de besluitvorming op dossiers versnipperd plaats en hangt boven allerlei projecten geen overkoepelende intentie. Het voorbeeld werd genoemd van Agroport: een initiatief waar de overheid in eerste instantie alleen de ruimte voor heeft geschapen. Volgens komt het Rijk langs met de oekaze van de snelwegpanorama's. Agroport mag niet te zien zijn vanaf de A7. 'Waarom kan het Rijk de dynamiek op zo'n plaats niet accepteren en er één intentie over uitspreken? Het zou dan de taak van de ruimtelijke ordening zijn de intenties te verknopen.'

Wat dit voorbeeld dus laat zien, is dat er een spanning bestaat tussen wat het Rijk op nationaal niveau niet doet en wat op de lagere schaalniveaus wel gebeurt. Er is dus een intern probleem, werd gesteld. 'We vertellen verschillende verhalen en we vinden allemaal dat we gelijk hebben. Daarom kiezen we niet. We doen te veel dingen tegelijk en iedereen gelooft met het beste bezig te zijn. Zo blijft het maar doorgaan. We hebben het dus intern niet op orde.' Een andere verwoording van hetzelfde probleem: Nederland is bestuurlijk te versnipperd en de ruimtelijke ordening weet de sectoren niet te integreren, noch op nationaal niveau, noch op regionaal niveau. De ruimtelijke ordening houdt zich daarvoor te weinig bezig met andere sectoren als onderwijs, zorg en cultuur. Alleen de integratie tussen de ministeries van VROM en Verkeer en Waterstaat verloopt steeds beter omdat ruimtelijke ordening en infrastructuur in gebiedsontwikkelingen steeds vaker bij elkaar komen.

Het niet willen kiezen is ook terug te zien in de laatste grote ruimtelijke nota van Nederland, de Nota Ruimte. Hierin is het ruimtelijk beleid bewust gedecentraliseerd. Soms terecht, vaak onterecht, aldus het commentaar van een deelnemer. 'Bij de ontwikkeling van de ruimtelijke kwaliteit in Nederland is er een aantal onderwerpen waarbij de nationale overheid een rol heeft te spelen in lokale woonmilieuvraagstukken. Ten eerste moet de overheid stimuleren dat op regionaal niveau nieuwe leefmilieus tot stand komen, waarin nieuwe verbanden worden gesmeed tussen bijvoorbeeld wonen en water. Ten tweede kan de overheid met kleine subsidiestromen patstellingen doorbreken om zo vernieuwende inhoudelijke kwaliteit van gebieden te stimuleren. En de nationale overheid moet op een aantal gebieden algemene normen stellen, die dan eventueel wel lokaal verschillend kunnen worden uitgewerkt. De ruimtelijke ordeningswetgeving is echter niet op deze rollen van de overheid ingesteld. In plaats daarvan is ze vooral gericht op procedures.'

Er is op ruimtelijk orderingsgebied dus onvoldoende integratie in Nederland, waardoor ook geldstromen te gescheiden blijven. Dat gebrek aan integratie wordt ook in de hand gewerkt door de met de Nota Ruimte ingezette decentralisatie. Hoe breng je die integratie tot stand in een omgeving die steeds complexer en onvoorstelbaarder wordt, een omgeving waarin de grote planmodellen niet meer werken en een grotere flexibiliteit nodig is? Toch door het grote verhaal?

De integraliteit wordt juist niet belemmerd door de decentralisatie, werd gereageerd. 'De integraliteit komt het best tot stand in de uitvoeringspraktijk. Door te decentraliseren, geef je lagere overheden juist de ruimte om

de goede afwegingen te maken. De vraag is dan hoe je dat integrale op het rijksniveau moet vormgeven. Door materiële regelgeving? In de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening wordt het voor het Rijk mogelijk regels te stellen voor lokale en regionale projecten die ze van nationale betekenis vindt. Dan kan via maatwerk de integraliteit vorm krijgen.' Integraliteit kun je ook stimuleren door verleiding, werd toegevoegd. 'De integrale aanpak in de jaren tachtig werd in hoge mate mogelijk gemaakt doordat in het stadsvernieuwingsfonds allerlei geldstromen werden gebundeld.'

Tot slot: naar een nationale ruimtelijke agenda?

Voorzitter Hans Alders vroeg de aanwezigen aan het slot van de bijeenkomst naar hun ideeën over een nieuwe nationale ruimtelijke agenda. 'Gesteld dat je een overkoepelend verhaal nodig hebt om te bepalen wanneer de nationale overheid wel en niet ruimtelijke ontwikkelingen aanstuurt, waarvoor kies je dan? Als we inderdaad voor kwaliteit kiezen, hoe borgen we dan de samenhang?'

Volgens één der deelnemers moeten hier nog drie meer algemene veranderingen aan vooraf gaan, die meer te maken hebben met het functioneren van de politiek in Nederland. Voor een echte offensieve agenda als antwoord op de globalisering zijn volgens hem drie zaken nodig:

- we moeten afscheid nemen van het principe van uitkomstgelijkheid, om dit te vervangen door kansgelijkheid. Daarvoor is een uitmuntend onderwijssysteem nodig;
- we moeten eveneens geen verdelende rechtvaardigheid meer toepassen. Keuzes maken betekent niet bang zijn om verliezers aan te wijzen en bepaalde belangengroepen boos te maken. Als je daarentegen alles uitsmeert, wordt de laag te dun;
- schep mini-dictatuurtjes. Geef bijvoorbeeld een oud-bankier een riant salaris en ruim mandaat om gedurende vijf jaar te werken aan het ontwikkelen van het concept van Holland Financial Centrum.

Prachtig allemaal, maar de politiek maakt die keuzes niet, werd gereageerd. 'Ik zie dat niet gebeuren. De markt maakt de keuzes wel in de praktijk. Het grote verhaal moet dus worden verbonden aan wat er in de praktijk gebeurt. Als ziekenhuizen op een gegeven moment wel allemaal aan de slag gaan met bijvoorbeeld een woningbouw- en landschapsagenda, moet dat steeds worden verteld op het departement. Dan komt dat grote verhaal er vanzelf wel.'

Kiezen vraagt om een analyse van regionale potenties en daar is het Rijk niet mee bezig. Die voert te veel een generiek beleid met voor elke stad dezelfde aanpak, reageerde een andere deelnemer. 'Dat krijg je als je planologen het verhaal laat vertellen', stelde een aanwezige prikkelend. 'Daarom moet je de verhalen op lokaal niveau laten opkomen. En als ze niet opkomen, zijn ze blijkbaar niet levensvatbaar.'

Maar kiezen is ook niet genoeg, werd toegevoegd. 'Er is nu te veel opportuniteit in de nationale besluitvorming, ook omdat we niet goed weten hoe de hazen lopen in Nederland. We hebben te weinig zicht op welke ruimtelijke investeringen in ons land worden gedaan, door overheden en bedrijven. Je moet daar goed zicht op hebben om er met slimme combinaties op in te springen. Niet beperken dus tot een visionair ontwerp, maar ook zorgen dat je goede informatie hebt over de ruimtelijke investeringen in Nederland.'

Tot slot werd door deelnemers een aantal onderwerpen genoemd die op de nationale ruimtelijke agenda moeten komen: duurzaamheid, klimaatprogramma's en energievoorziening, internationale concurrentiekracht, bereikbaarheid, bevolkingskrimp en de voortgaande verstedelijking. 'De kunst is dan het aantal projecten op deze thema's beperkt te houden en daarin inhoud, organisatie en geld goed af te stemmen.' 'En op al deze thema's moet de overheid bovendien het verschil durven maken. Ze moet strategisch opportuun durven zijn en op de juiste momenten ruzie durven maken.'

Kiezen dus, en daarvoor heb je toch dat grotere verhaal nodig. Daarmee was de eindconclusie van het Breed Beraad helder: zonder een overkoepelend verhaal kan de ruimtelijke ordening haar rol van coördinator van de vele verschillende deelbelangen niet terugveroveren.

DEELNEMERS

J.G.M. Alders	EnergieNed
Drs. M.E.A. Bayer	ROM
Prof. dr. ir. L. Boelens	Urban Unlimited / Universiteit Utrecht
Drs. A.J. van der Burg	Ministerie VROM
Drs. J.W. Cüsters	Cüsters Teksten / verslaglegger
Drs. A.Th. van Delden	Ministerie VROM/WWI / Forum
Dr. E.R. Engelen	Universiteit van Amsterdam
Em. prof. dr. R. van Engelsdorp Gastelaar	RPB
Drs. M. Hanou	Provincie Noord-Holland
Dr. J.J.M. Hemel	Gemeente Amsterdam / Forum
Drs. A.F. van de Klundert	VROM-raad
Em. prof. dr. A.M.J. Kreukels	Universiteit Utrecht
Drs. C.B.F. Kuijpers	Ministerie VROM
H.W.J. Ovink	Ministerie VROM
Prof. dr. W.G.M. Salet	Universiteit van Amsterdam
Ir. P.O. Vermeulen	Bank Nederlandse Gemeenten / Forum
Mw. C.E. van Vlodrop	Forum
Dr. H.C. van der Wouden	Ruimtelijk Planbureau
Prof. mr. W.C.T.F. de Zeeuw	Bouwfonds Property Development
Dr. W.A.M. Zonneveld	Onderzoeksinstituut OTB

AGENDA

Geannoteerde agenda voor het Breed Beraad over het thema 'Ruimtelijke ordening in perspectief' dat op vrijdagavond 30 mei en zaterdagmorgen 31 mei 2008 wordt gehouden in Hotel Restaurant Oud London te Zeist.

Achtergronden

"De ruimtelijke ordening is gedegradeerd tot een coördinatiemechanisme voor tegenstrijdige belangen in een beperkte ruimte: economie versus natuur en milieu versus 'sociaal'. Eigen ruimtelijke kwaliteitsdoelstellingen zijn naar de achtergrond verdwenen en dat heeft geleid tot verkramping. Massaal werd de Nota Ruimte 'fout' geïnterpreteerd: lagere overheden en bedrijfsleven grepen veelal de kans van de grotere bevoegdheden die werd geboden, zonder de bijbehorende verantwoordelijkheden waar te maken. De prijs voor die onevenwichtigheid is te hoog en we durven nauwelijks in te grijpen. Om verlost te worden van die kramp moet de ruimtelijke ordening (a) de beleidstouwen aantrekken en (b) op basis daarvan bouwen aan het vertrouwen van doelgroepen". Dit schrijft de vorige, liberale minister van Ruimtelijke Ordening, Pieter Winsemius, eind 2007 in een publicatie van het Ruimtelijke Planbureau.

Deze observatie roept een aantal vragen op:

- Hoe is het op dit moment gesteld met de ruimtelijke ordening (inclusief onderbouwing oordeel)?
- Welke verklaringen kunnen worden gegeven voor de huidige - overigens verschillend te waarderen - stand van de ruimtelijke ordening?
- Welke ontwikkelingsperspectieven dienen zich (waarom) aan?
- Hoe en door wie kunnen deze ontwikkelingsperspectieven worden gerealiseerd?
- Welke succes- en faalfactoren zijn hierbij van belang?

Deze vragen en de beantwoording hiervan zijn niet alleen van academische aard. Zowel op (inter)nationaal als op regionaal en lokaal niveau dienen zich ruimtelijke afwegingen aan, die van grote betekenis zijn voor de kwaliteit van onze samenleving.

De bijgevoegde 'reader' bevat een palet van (aanzetten tot) antwoorden op de hiervoor gestelde vragen. Het zou mooi zijn als we er met dit Breed Beraad in zouden slagen, op basis van een vrije maar niet vrijblijvende gedachtewisseling over (antwoorden op) deze vragen, een zowel inspirerend als praktisch ontwikkelingsperspectief voor de ruimtelijke ordening te schetsen.

Aandachtspunten voor de discussie

Tegen de hiervoor geschetste achtergrond ligt het in de rede de discussie tijdens het Breed Beraad, verdeeld over de vrijdagavond en de zaterdagmorgen, toe te splitsen op de volgende (hoofd)aandachtspunten:

- I De huidige stand van de ruimtelijke ordening
- II Ontwikkelingsperspectieven voor de ruimtelijke ordening

Agenda

Globaal ziet de agenda voor het Breed Beraad er als volgt uit:

Vrijdagavond 30 mei 2008

- 20.00 uur welkomstwoord door ir. P.O. Vermeulen, voorzitter Dagelijks Bestuur
Forum voor Stedelijke Vernieuwing
- 20.05 uur opening door J.G.M. Alders, voorzitter Breed Beraad
- 20.15 uur discussie over aandachtspunt I
- 22.15 uur afronding J.G.M. Alders

Zaterdagmorgen 31 mei 2008

- 09.00 uur opening door J.G.M. Alders
- 09.15 uur discussie over aandachtspunt II
- 11.45 uur afronding door J.G.M. Alders
- 12.00 uur slotwoord door ir. P.O. Vermeulen

ENKELE GEGEVENS OVER HET FORUM VOOR STEDELIJKE VERNIEUWING

De stichting Forum voor Stedelijke vernieuwing – opgericht in 1983 – stelt zich ten doel een bijdrage te leveren aan het inzicht in de specifieke positie en de sterke en zwakke punten van de stad. In samenhang daarmee wil het Forum de ontwikkeling stimuleren van een stedelijk vernieuwingsbeleid, dat is gericht op de bestrijding van sociale en materiële verpaupering en op een (re)vitalisering van de initiërende en stimulerende functies die de steden op velerlei gebied voor uiteenlopende betrokkenen (kunnen) vervullen. Dit betekent dat het Forum, naast de stedelijke fysieke omgeving, ook de stedelijke economische structuur, het sociaal-culturele klimaat in de steden en de organisatie van het bestuur van de steden tot zijn aandachtsgebied rekent.

Het Forum is opgericht ten behoeve van alle organisaties en personen die bij de stedelijke vernieuwing zijn betrokken. Derhalve behoren niet alleen overheidsorganisaties, politici en ambtenaren, maar ook (vertegenwoordigers van) private organisaties, publicisten, wetenschappers en 'stedelingen' tot de doelgroep van het Forum.

In algemene zin probeert het Forum zijn doelstelling te realiseren door te functioneren als platform voor de tot zijn doelgroep behorende organisaties en personen. Het Forum organiseert daartoe allereerst zogenaamde Breed Beraden. Tijdens de Breed Beraden wordt door een per beraad wisselend gezelschap van personen, die betrokken zijn bij de stedelijke vernieuwing, gesproken over ontwikkelingen, problemen en strategieën die van belang zijn voor de revitalisering van de steden.

Thema's Breed Beraden:

- economische revitalisering van de steden
- sociale en culturele revitalisering van de steden
- stedelijke vernieuwing en bestuurlijk-financiële verhoudingen
- stedelijk beheer
- stedelijke vernieuwing en informele economie
- stedelijke vernieuwing en openbare orde en veiligheid
- investeren in de stad
- public-private partnership
- flexibilisering van de geldstromen in de volkshuisvesting
- stedelijke vernieuwing en de randstad
- stedelijke vernieuwing en stadsvernieuwing in de jaren negentig
- publiek-private samenwerking bij de ontwikkeling van stedelijke vernieuwingsprojecten in middelgrote steden
- de financiering van de volkshuisvesting in de jaren negentig
- naar een actief, integraal beheer van de na-oorlogse wijken
- stedelijke vernieuwing en het bestuur in grootstedelijke gebieden
- stedelijke vernieuwing en de bestrijding van sociale en materiële verpaupering
- stedelijke vernieuwing in de periode 1990 – 1994
- stedelijke vernieuwing en architectuur
- stedelijke vernieuwing en milieubeheer
- stedelijke vernieuwing en de ontwikkeling van woningen in de sociale marktsector
- de relatie tussen gemeenten en woningcorporaties op lokaal niveau
- gerichte intensivering van ruimtelijke investeringen: mogelijkheden en beperkingen
- stedelijke vernieuwingsprojecten: hoe verder?
- de communicatie van de stedelijke vernieuwing
- financiële verhouding tussen de centrale overheid en de stedelijke overheden
- de toekomst van de knooppunten
- 'Belstato'
- stedelijke vernieuwing en projectontwikkeling
- stedelijke vernieuwing en de multiculturele stad
- beweeglijke burgers en stedelijke vernieuwing
- Europese eenwording, veranderende verzorgingsstaten en de stedelijke en bestuurlijke inrichting in Nederland
- stedelijke vernieuwing en openbaar vervoer

- het beeld van de VINEX-locaties
- de consequenties van het nieuwe beleid inzake perifere en grootschalige detailhandels-vestigingen voor de binnensteden
- stedelijke vernieuwing en de ontwikkeling van vraag en aanbod op het gebied van de volkshuisvesting
- stedelijke vernieuwing en het nieuwe Grote Stedenbeleid
- de herontwikkeling van vroeg-naoorlogse wijken
- de ontwikkeling van de IJ-oeveren
- stedelijke vernieuwing, vergrijzing en modernisering van de ouderenzorg
- stedelijke vernieuwing en de vernieuwing van het bestuur
- Zuidvleugel van de Randstad
- investeren in de bereikbaarheid van de steden
- herijking Belstato: de stedelijke vernieuwings- en beheeropgave in perspectief
- stedelijke vernieuwing en publiek-private samenwerking: voortschrijdende inzichten?
- stedelijke vernieuwing, materiële armoede en sociaal isolement
- stedelijke vernieuwing en Nederland 2030
- stedelijke vernieuwing en de 24-uurs economie
- stad zonder horizon
- investeren in stedelijke gebieden
- aan het werk met het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
- TNLI: kansen en bedreigingen voor de vernieuwing van onze steden
- de educatieve stad
- ruimtelijke ontwikkeling en stedelijke vernieuwing
- sociaal investeren in steden
- de toekomstige ordening in de woonsector
- stedelijke vernieuwing en grondbeleid
- Het Nationaal Verkeers- en Vervoersplan en Stedelijke Vernieuwing
- stedelijke vernieuwing en ICT
- de stad in de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening
- Utrecht West in perspectief
- stedelijke vernieuwing en het MKB
- betekenis en kansen van het plan Amsterdam-Zuidas
- stedelijke vernieuwing en veiligheid
- wonen
- ruimte voor mobiliteit
- ontwikkelingsperspectieven Almere
- stedelijke vernieuwing, ruimtelijke ordening en water
- Rotterdam en stedelijke vernieuwing
- stedenbaan
- de vernieuwing van de verhouding tussen corporaties en overheid vanuit praktisch perspectief
- ZaanDrecht - De Hollandse waterstad in transformatie
- over de betekenis van plekken
- de vernieuwing van de rijksbemoeienis met het wonen: tussen Marx en markt
- elektriserende netwerken
- vergrijzing, wonen, zorg en participatie

Thema's studiedagen en symposia:

- stadsvernieuwing opnieuw bezien
- stadsvernieuwingsrapportage
- public-private partnership
- investeren in stedelijke vernieuwing
- de financiering van de volkshuisvesting in de jaren negentig
- de stad in de samenleving: ontbinding en vernieuwing
- internationalisering en stedelijke cultuur
- stedelijke vernieuwing en stedenbouw

Publicaties:

- stadsvernieuwing opnieuw bezien
- public-private partnership
- investeren in stedelijke vernieuwing
- volkshuisvesting gewogen
- financiële prikkels voor actieve steden
- de stad in de samenleving: ontbinding en vernieuwing
- opstellenbundel over stedelijke ontwikkelingen
- internationalisering en stedelijke cultuur
- mijn plek in de stad, 20 jaar Forum voor Stedelijke Vernieuwing
- investeren in stedelijke vernieuwing - niet bij steen alleen

De activiteiten van het Forum worden mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van vele bij de stedelijke vernieuwing betrokken partijen (rijk, provincies, steden, bouwondernemingen, projectontwikkelingsmaatschappijen, institutionele beleggers, onderzoeksinstellingen etc.).

BESTUUR

Dagelijks Bestuur:

Ir. P.O. Vermeulen	Voorzitter Raad van Bestuur Bank Nederlandse Gemeenten	voorzitter
Ing. J.Th. Blok	Directievoorzitter ERA Bouw	penningmeester
Dr. J.J.M. Hemel	Adjunct-directeur Gemeente Amsterdam DRO	lid
Prof. dr. L.A. de Klerk	Hoogleraar Planologie Universiteit van Amsterdam	lid
Drs. A.Th. van Delden	Plv. DG Wonen, Wijken en Integratie van het Ministerie VROM / WWI	adviseur

Algemeen Bestuur:

Drs. E.M. Agricola	Bureau Monumenten en Archeologie Amsterdam
Prof. drs. A.L.L.M. Asselbergs	Atelier Rijksbouwmeester / RU Nijmegen
Prof. dr. O.A.L.C. Atzema	Universiteit Utrecht
Drs. A.A.M. Aussems	Trudo
Ir. I.M. Bakker	Gemeente Rotterdam
J.B.M.V. Benraad	Stadswonen
Drs. J.H.R. Bergh	Schiphol Area Development Company
Mr. drs. A.W.H. Bertram	Gemeente Den Haag
Ir. E. Bindels	West 8 urban design & landscape architecture
B.J. van Bochove	Tweede Kamer der Staten-Generaal
A.M.W. Bodewes	Anke Bodewes Makelaardij
Prof. dr. ir. L. Boelens	Urban Unlimited / Universiteit Utrecht
Prof. dr. R.W. Boomkens	Rijksuniversiteit Groningen
Drs. H. Bosch	Gemeente Utrecht
Drs. O. Bouman	Nederlands Architectuurinstituut
Ir. M.A.E. Calon	Provincie Groningen
Drs. L.H.C. Caubo	Ministerie van BZK
Prof. ir. K.W. Christiaanse	KCAP
Prof. dr. W. Derksen	Ministerie VROM / Erasmus Universiteit Rotterdam
A.Th. Duivesteijn	Gemeente Almere
Prof. dr. G.B.M. Engbersen	Erasmus Universiteit Rotterdam
Mr. M.J. Faro	Van Doorne
Drs. ing. J. Fokkema	Neprom
Ir. I. Frankenmolen	Urbis bureau voor stadsontwerp
Drs. R. Gude	Internationale School voor Wijsbegeerte
P. van der Gugten	Proper-Stok Groep
Prof. dr. M.A. Hajer	Universiteit van Amsterdam
Drs. M. Hanou	Provincie Noord-Holland
T. Herrema	Gemeente Amsterdam
M. Horselenberg-Koomen	Gemeente Lelystad
Prof. ir. F.M.J. Houben	Mecanoo architecten / TU Delft
Ir. M. Huffstadt	Breebaart & Huffstadt
Ing. R.R. Huikeshoven MRE	AM
Drs. W. de Jager	Heijmans Vastgoedontwikkeling
A. Jorritsma-Lebbink	Gemeente Almere
Em. prof. dr. A.M.J. Kreukels	Universiteit Utrecht
Drs. M.G. Kromwijk	Woonbron
Mr. E.E. van der Laan	Kennedy Van der Laan Advocaten
Ir. K. Laglas	OVG Projectontwikkeling

Mr. W.D. van Leeuwen
Prof. dr. P.A.H. van Lieshout
Ir. W.G. Meyer
Mr. P.G.A. Noordanus
Mr. drs. J.M. Norder
Ir. J.A.P. van Oosten
Drs. J.W. Oosterwijk
Mr. R.J.J.M. Pans
Drs. M.G.T. Pastors
B.C. Pluimer
Drs. D.A. Regenboog
Prof. dr. U. Rosenthal
Ir. P.S.M. Ruigrok
Ing. A.G. Schaap
Drs. A.J.M. Schakenbos
Prof. drs. P.J. Scheffer
R. Scherpenisse
Prof. dr. P. Schnabel
Ing. K. Schrederhof
Drs. J.G.C.M. Schuyt
Mr. H.C.F. Smeets
Drs. D.B. Stadig
Drs. R. Steenbeek
Ir. R.F.C. Stroink
Prof. dr. C.N. Teulings
Drs. A.C. van der Veen
Drs. R.A. Vermeij
A. van Vliet-Kuiper
Ir. C.J. Vriesman
Ir. H.S. Yap
J.H. Zwart

Aedes Vereniging van Woningcorporaties
Universiteit Utrecht
Rotimex
AM
Gemeente Den Haag
Koninklijke BAM Groep
Erasmus Universiteit Rotterdam
Vereniging van Nederlandse Gemeenten
vh Gemeente Rotterdam
PWS Rotterdam
ECORYS Vastgoed
COT / Universiteit Leiden
Giesbers Groep
Gemeente Amsterdam
Woning Bedrijf Rotterdam
Universiteit van Amsterdam / Publicist
Portaal
Sociaal en Cultureel Planbureau / Universiteit Utrecht
Gemeente Rotterdam
de Alliantie
Vesteda Groep
Boer Hartog Hooft Consultancy
Ymere
TCN Property Projects
Centraal Planbureau / Universiteit van Amsterdam
Mitros Wonen Nieuwegein
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Gemeente Amersfoort
G4P3
Yap Advies & Planning
Timpaan